

TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNU

I — Tarihçe:

Bu günkü kanunumuzu tetkik etmeden evvel bir az da tabiiyet mesalesinin memleketimizde geçirdiği eski devirleri hatırlamamız lâzımdır. İlk tabiiyet kanunumuz 1869 senesinde vazedildi. Ne için bu kanunun neşir ve ilân edildiğini bir az sonra göreceğiz. Fakat asıl olan tabiiyet mesalesinin Osmanlı devletinde asırlarca nasıl idare edildiğini bilmektedir. Bu ciheti hukuk tarihi mutahassılarına bırakmağa mecburuz. Bizim burada hatırlatmak istediğimiz 1869 kanunundan bir az evvelki devirdir.

1856 Paris muahedesile bir aralık canlanır gibi olan Osmanlı devleti hakikat halde Kırım muharebesinden çok evvel tedavisi kabil olmayan bir zaf ve aciz hastalığına tutulmuştu. Bu hastalığın asıl sebebi cehalettir, seciyesizliktir, istibdattır. En büyük neticesi de kapitülasyonlardır. Bu sebepler ve netice birleşince meydana, hâkimiyet ve istiklâlini her gün daha ziyade kaybeden ve ecnebi müdahalelerine mukavemet edemeyen, mahkûm bir Osmanlı İmparatorluğu çıktı. Bu devlet ecnebilere bahşetmiş olduğu fahiş imtiyazlarla bir taraftan tab'asının hukukunu müdafaa edememiş ve diğer taraftan da dahili ve harici hâkimiyet ve istiklâlini yavaş yavaş kaybetmiş bulunuyordu. Hatta artık Türkiyede tab'a olarak yaşamak zararlı ve ecnebi olarak geçinmek te pek faydalı bir hal olmuştu.

Darülfünun Emîni ve Hukuku hususiyei düvel müderrisi muhterem Muammer Raşit Bey kitabında bu hali şu suretle tarif ediyor: [*]
« Filhakika Kapitülasyonların ecanibe imtiyazat bahş etmiş olması tabai gayrı müslimeden bir kısmını imtiyazata nail olmak ve binaberin ecnebi olmak hevesine düşürmüş, memleketimizde bulunan bazı konsoloslar da

[*] Sahife 51.

bu arzu ve hevesi teştit eylemişlerdi. Şöyle ki bir taraftan himaye usulini tamim, diğer taraftan da raayayı gayrı müslimeyi terki tabiiyete teşvik ederlerdi. »

(Türkiye ve Tanzimat) müellifi de aynı mes'ele hakkında : « O zamanın evrak ve vesaikı resmîyesinden anlaşıldığına göre bilhassa Rusya hükümeti payitahtta ve bir çok vilâyatta bulunan hristiyanlara sessizce teptili tabiiyet ettirerek zaten devleti Osmaniye için muzır olan himayei mezhebiye dairesini tevsie çalışmakta idi. — Rusyanın hilâfı ahit ve usul muamelâtı o derece sui istimal edilirdi ki 1841 senesinde tab'ai Osmaniye sıfatile bir Türk mahkemesi huzuruna çıkan raayadan birinin davasının tehirini müteakıp yanında Rusya sefarethanesinin tercümanı olduğu halde rus tab'ası sıfatile ispatı vücut eylediği görülmüştü. Odesa'ya on günlük bir seyahat, bir rus pasaportu teptili tabiiyet için kifayet etmişti. » [*]

Tabii Babiâli ne de olsa bu sui istimallere tahammül edemiyor, zaif sesinin çıktığı kadar, büyük devletlere şikâyetlerini duyurmak istiyordu. Fakat onlar Babiâlinin her hamlesine karşı hemen kapitülâsyonları kalkan olarak kullanıyorlardı.

Bununla beraber Osmanlı hükümeti şu ecnebi himayesine karşı bazı ciddi tetbirler aldı ve tabiiyet mes'elelerini tanzim etmek istedi. Ezcümle 1860 tarihinde, « Osmanlı tabiiyetini terketmek isteyen kimselerin memleketten çıkıp gitmeleri v gayrı menkul mallarını satmaları lâzım geldiğini ve Osmanlı kanunlarına göre veraset hakkından mahrum kalmalarını » emretti. Çünkü o vakta kadar bir kimse hem tabiiyetimizden çıkıyor, hem de yine memleketimizde kalıyor ve tab'adan fazla imtiyazlara nail oluyordu. Bu ise hukuku düvel ve tabiiyet prensiplerine katiyen muğayir idi.

Yine (Türkiye ve Tanzimat) müellifi diyor ki : « Bununla beraber sui istimaller devam etmiş, hatta bilhassa tahtı tarassutta bulundurulmaları lâzım gelen rumlar Atınaya giderek orada, teptili tabiiyet mes'elesini hakikî bir ticaret haline koyan acentalardan, evrakı muktaziyeyi tedarik ettikten sonra, Yunan tab'ası sıfatile kapitülâsyonların bahşeylediği muafiyetlerden müstefit olacak derecede cüret göstermişlerdi. »

Fakat ıskandal derecesini çoktan aşan bu sui istimallere her ne kadar da olsa daha ziyade müsaade edemiyecek bir hale gelen Babiâli akıbet 1869 senesinde o vakıtki Avrupa kanunlarına benzer bir «tabiiyet kanunu»

[*] Engelhart mütercimi Ali Reşat.

tanzim ederek ezcümle iktisap ve terki tabiiyet mes'elelerini ilmî ve ciddî esaslara bağlamak istedi.

Dikkata şayandır ki büyük devletler kendi kanunlarına benzeyen bu kanunumuza (uhudu atika) ya muhaliftir diye hemen itiraz ettiler.

Bu itirazlara cevap olmak üzere Babîâlî Avrupa kabinelerine kanunun birer suretini gönderdi. Fransa Hariciye nezareti hukuk müşavirleri bu kanunun kapitülasyonlara muvafık olduğunu tastik ve itiraf ettiler. [*] Ezcümle Louis Renault Osmanlı devletinin bu kanunla hâkimiyet hakkını tamamen istimal etmiş bulunduğunu beyan etti.

(Türkiye ve Tanzimat) müellifi de « bazı konsoloshaneler tarafından teshil edilen hilekârane teptili tabiiyete karşı 1869 tarihinde ittihaz edilmiş olan tetbirler, eski nizamlar hükümleri gibi şedit değildi, yeni tabiiyet kanunu mütemeddin milletler kanunlarına muvafık bulunuyor ve kapitülasyonların ecnebilere temin eylediği imtiyazları ihlâl etmiyordu. » diyordu.

İşte tabiiyet kanunu bu gibi haller ve şartlar içinde tanzim edilmiş ve gayesi vilâyetlere gönderilen talimatname ile Osmanlı sefaretlerine gönderilen muhtıradaki mufassalan izah olunmuştu.

Bu gayeyi doğrudan doğruya istihdaf eden hükümleri teyit etmek üzere de 13 Safer 1284 istimlak kanununa bu kanunun birinci maddesinde istisna edilen şahısların emlak ve arazisine müteallik 20 Şubat 1298 tarihli kanunda hükümler vardır.

1869 tarihli tabiiyet kanununa sonradan ve lüzum görüldükçe zeyiller ilâve edildi.

Mamafî tabiiyet kanunu ve zeyilleri bilcümle tabiiyet mes'elelerini halle kâfi olmaktan uzaktı. Bu kann ve mütemmimi olan diğer kanunlarda, kapitülasyonlar cari olduğu bir zamanda sui istimallere mani olmak üzere tedvin edildiği için, bir çok esaslı noktalar meskût bırakılmıştı. [**]

Hasılı Osmanlı imparatorluğu, hâkimiyet ve istiklâline tamamilen sahip olmadığı için, hiç bir vakit serbestçe ve menfaatine muvafık bir surette kanun vazetmek hakkına malik değildi.

Meşrutiyet devrinde bile Babîâlî bir türlü hâkimiyet ve istiklâlini temin edemedi.

Bu şerefi ve kabiliyeti Türk millet ve devletine veren istiklâl harbinin

[*] Hukuku hususiyeci düvel, Muammer Raşit Bey.

[**] " " " " " " sahife 52 — 53.

parlak ve mes'ut zaferi ve onun siyasi ve hukukî bir neticesi olan 1923 Lozan muahedesidir.

Teşkilâtı esasiye kanunumuzun 88inci maddesi :

« Türkiye ahalisine, din ve ırk farkı olmaksızın, vatandaşlık itibarile Türk itlak olunur. Türkiyede veya hariçte bir Türk babanın sulbünden doğan veyahut Türkiyede mütemekkin bir ecnebi babanın sulbünden Türkiyede doğup ta memleket dahilinde ikamet ve sinni rüşte vusulünde resmen Türklüğü ihtiyar eden veyahut vatandaşlık kanunu mucibince Türklüğe kabul olunan herkes Türktür. Türklük sıfatı kanunen muayyen ahvalde izaa edilir. »

Prensipini kabul etmekle bilâ kaydüşart müstakil bir Türkiyenin mevcut olduğunu bir gere daha âleme ilân etmiş bulundu. [*]

II — Nazariyeler :

Bu günkü Türk vatandaşlığı kanununu iyi anlayabilmek için, pek muhtasar olarak, bir az da tabiiyet nazariyelerini, esaslarını hatırlamak icap eder.

Malûm olduğu üzere :

- 1 — Her ferdin bir tabiiyeti olmalıdır.
- 2 — Her fert doğmakla bir tabiiyete maliktir.
- 3 — Her fert yeni bir tabiiyet iktisap edebilir.

Hocam *Louis Renault* tabiiyeti şu suretle pek güzel tarif etmiştir:

« *Tabiiyet bir ferdi bir devlete bağlayan siyasi ve hukuki münasebettir.* »

Bir az evvel hatırlattığımız üç şartı bir az izah edelim :

1 — Her terdin bir tabiiyeti olmalıdır. Her devlet memleketinde yaşayan insanların yerli yeya ecnebi olup olmadığını bilmekle mükelleftir. Çünkü bu insanlar ile o devletin mütekabil bir takım hak va vazifeleri vardır. Tab'adan sadakat istenir. Siyasi haklar vatandaşlara hasredilmiştir. Ecnebilerin ikamet ve ticaretleri için her memleket bir takım kayıt ve şartlar koşar. Ezcümle vatansızların miktarını azaltmak ister. [**]

[*] Kanunu Medenimizin 259 — 312 inci maddelerinde de tabiiyete dair hükümler vardır.

[**] Hukuku düvel ıstılahı olarak vatansızlara (*Haymatlos*) denir. Bunlar her hangi bir surette aslı ve millî tabiiyetlerini kaybetmiş ve hiç bir devlet tarafından himaye edilmeyen kimselerdir. Tabii bu gibilerin miktarını artırmamak hem kendileri için hemde

Ecnebler ile tab'anın farkları vardır:

a) Hak ve vazifeler başkadır. Ezcümle sadakat mes'elesi gibi.

b) Ecnebi tart ve teb'it edilir, tab'a değil. Fakat bu sıhhi ve insani bir surette olmalıdır.

c) İadei mücrimin yalnız ecnebi hakkında caridir. Hem de cürmü siyasi olmamak şarttır. Bir de hiç bir devlet kendi tab'asını teslim etmez.

d) Siyasi haktan yalnız tab'a istifade eder [*]. Ecnebi değil.

Siyasi hakların mühimleri seçmek ve seçilmek, askerlik ve memurluk etmektir.

2 — Her fert doğmakla bir tabiiyete maliktir. Bu iki suretle tayin edilir:

a) Nesil esası, Jus sanguinis, doğan çocuk baba ve anasının tabiiyetini alır. Kan ve ırk rabıtası vardır.

b) Mevelit esası, Jus soli, çocuk doğduğu yerin tabiiyetini alır. İka-
metgâhın, muhitin tabiiyete tesiri olmalıdır. Toprak rabıtası.

Fakat tabiiyetin tayininde asıl mes'ele ne kan ne de muhittir. Bu iş siyasi-
dir. Bu gün her devlet mümkün mertebe fazla tab'aya malik olmak istiyor. [**]

Nesil esasına Almanya, Avusturya, Macaristan.

Mevlit esasına Cenubi Amerika.

buldukları memleketler için faydalıdır. Bir kimse vatandaşlıktan kovulursa ve başka bir memleketin de tabiiyetine kabul edilmezse tabiatile vatansız olur.

1869 Tabiiyet kanunumuzun 9 uncu maddesi mucebince: «Ecnebi olduğunu ispat edemeyen Türk muamelesi görür» denilmekle bir vakitler kapitülasyonların tatbikından hasil olan sui istimallere mümkün mertebe set çekilmek istenmişti. Fakat 1293 Kanunu esasisi bir Osmanlı hükümetin hudut harici etmesine ve tabiiyetten çıkarmasına müsaade ediyordu. Bu suretle Haymatlosların miktarını artırmak kabildi. Bu 93 kanununun malûm olduğu üzere ilk kurbanı aynı kanunu terceme ve vazettiren Mithat paşa merhumdur. 1908 de 93 kanununun bu maddesi kaldırılmıştır.

[*] Sovyet Rusyada insanlar yerli ve ecnebi olarak ikiye ayrılmıyor. Orada amele ve burjuva diye ayırt edilmektedir. Binaenaleyh her ne tabiiyette olursa olsun amele sınıfına mensup olanların siyasi hakları vardır. Burjuvaların ise, hatta Rus da olsalar, siyasi hakları yoktur.

[**] Teba demeğe alışmışık. İmparatorlukta öyle idi. Bu gün vatandaş demeliyiz. Louis Renault, citoyen yerine hep ressortissant kelimesini kullanıyordu. Doğrusu da budur.

Hem nesil ve hem de mevlit esasına birden İngiltere, Fransa, Belçika, İspanya, Yunanistan, İtalya, Lehistan, İsviçre ve Türkiye taraftardır.

3 — Her fert yeni bir tabiiyet iktisap edebilir.

Eskiden tabiiyet ebedî idi. Rusyada olduğu gibi. Bugün tabiiyetin teptil edileceği hemen her yerde, tabii bazı kayıt ve şartlar ile, kabul edilmiştir.

Tabiiyetin taksimi

1 — Aslî tabiiyet: — Bir kimsenin doğduğu zamandan itibaren haiz olduğu tabiiyettir. Hak diri doğmakla başlar.

2 — Müktesep tabiiyet: — Bir kimsenin aslî tabiiyetini terk ile yeni bir tabiiyete geçmesidir.

Bu yeni tabiiyet muhtelif suretlerle elde edilir :

- a) Telsik usulile (âdi, fevkalâde ve kolaylıklı)
- b) Kanunun lütfu ile (nikâh)
- c) Muahedeler ile (ilhakı erazi)
- d) Müsaadei mahsusa ile tabiiyetten çıkmak.
- e) Tabiiyetten ıskat.
- f) Tekrar aslî tabiiyete dönmek.

Pek muhtasar olarak hatırlattığımız bu nazari malûmattan sonra artık tabiiyet kanunumuzun maddelerini tetkik ve tenkidine geçebiliriz :

III — Türk Vatandaşlık Kanunu :

1921 senesinde Lozan muahedesile tamamen hür ve müstakil bir devlet olarak yaşamağa hakkımız olduğunu âleme tastik ettirdikten sonra 1928 de artık istediğimiz veçhile, menfaat ve istiklâlimize muvafık bir surette, yeni baştan bir vatandaşlık kanunu vazetmeğe hamdolsun muvaffak olduk.

Nesil ve mevlit esaslarını mezcederek memlekette yaşayan insanların azamisini Türk vatandaşı addeden ve artık tatlı su frenklerinin artmasına mani olan bu yeni kanunun pek çok iyi cihetleri olduğu muhakkaktır.

Fakat tabiiyet, hukuku hususiyei düvelin ve ihtilâfı kavanin bahsinin en müşkül mes'elelerini ihtiva ettiği için, vazedilecek bir tabiiyet kanununda her şeyden evvel aranılacak meziyet hiç şüphesiz ihtilâfı kavanine sebebiyet vermemesi keyfiyettir.

Bizim 1928 vatandaşlık kanunumuz ise, pek çok hükümlerinde, tabiatile ihtilâfı kavanine kapı açmaya müsaittir. İşte bu makalemizde bu ihtilâf sebeplerini göstermek istiyoruz.

Bir de kanunumuzun Türk vatandaşlığından ıskat bahsı, kanaatımıza nazaran' hem hatalı hem de noksandır. Türklük en mukaddes bir hak iken öyle idarî bir karar ile bir insan hemen vatandaşlıktan ıskat edilememelidir. Bu eğer bir ceza ise muhakkak bir mahkemenin kararı lâzım gelmelidir. Bir de ıskat edilenin çocuklarının Türk vatandaşlığından derhal mahrum edilmeleri de doğru olmasa gerektir.

Her halde memleketimize pek çok faideler temin eden bu yeni kanunun bazı maddelerinin bir az daha tadil edilmesi zarure'i hasıl olmuştur.

Nazariyat ve tatbikattan istifade ederek pek kolaylıkla vatandaşlık kanunumuz tashih edilebiliriz.

Kanunumuzu madde madde tetkik edersek maksadımız daha iyi anlaşılacaktır.

Ana baba ve doğduğu yer itibarile vatandaşlık

Madde 1 — « Bir Türk baba veya ananın Türkiyede veya ecnebi memlekette doğan çocukları Türk vatandaşdır. »

Pek parlak görünen bu maddenin nasıl ihtilâfı kavanine sebebiyet verebileceğini 4 üncü maddede göreceğiz.

Madde 2 — « Aşağıdaki çocuklar Türk vatandaşdır:

A — Türkiyede doğup ta anası babası belli olmayan.

B — Türkiyede doğup ta anası ve babası veya bunlardan birisi vatanlız olan.

C — Türkiyede veya ecnebi memlekette evlilik haricinde Türk anadan doğan veya Türk babadan olan. »

Bu maddenin A ve B fıkralarına bir diyecek yok ise de C fıkrası ihtilâfı kavanine sebebiyet verecektir. Çünkü aynı mana ve ibareli bir ecnebi kanunu ile bu C fıkrası karşılaşıncı mevzu olan çocuğun hemen ve tabiatile iki tabiiyeti olacaktır. Bu hal hem o çocuk için hem de o iki devlet için müteamadî zarar ve müşkilâtı muciptir.

Binaenaleyh pek o kadar kat'i bir metin yerine meselâ « Türk vatandaşdır » ibaresi yerine « ecnebi memlekette evlilik haricinde Türk anadan veya Türk babadan olan » çocukların Türk vatandaşı olabilmeleri kendi menfaat ve hakkı hıyarlarına bırakılsa her halde daha iyi olurdu. Çünkü hakikat halde bu gibiler ana veya babalarına ancak $\frac{1}{10}$ 50 nispetle Türktürler. Ecnebi memlekette bulunmaları da ayrıca nazarı dikkate alınmalıdır.

Türkiyede doğan ecnebi çocuklar

Madde 3 — « Ecnebi ana ve babadan Türkiyede doğmuş olup ta Türkiyede mukim bulunanlar Türk kanununa tevfikân sînnî rûşte vüsulle-rinden itibaren üç sene zarfında Türk vatandaşlığını talep ve icra vekil-leri hey'eti kararile iktisap edebilirler. »

Türk Hukuku hususiyei düveli kaidelerine sadık kalmak için bu sînnî rûştün o ecnebi çocuğun kendi millî kanununa göre tayin edilmesi icap edecektir. Aksi halde ihtilâfı kavanine meydan verilir. Ve o çocuğun Türklüğe intisabı asıl kendi memleketi tarafından makbul addedilmez ve zarurî bir surette o çocuk iki tabiiyetli olur ki bu da şayanı arzu değildir.

Türkiyede doğan ecnebilerin çocukları

Madde 4 — « 1 kânunusani 1929 tarihinden itibaren Türkiyede doğan ecnebinin Türkiyede doğan çocuğu Türktür. Bu gibiler Türk kanununa göre sînnî rûşte vardıktan sonra altı ay içinde ana veya babalarının tabiiyetlerini ihtiyar edebilirler. Bu taktirde haklarında 9 uncu madde tatbik olunur. »

Kapitülasyonlar devrinde adetleri çoğalan tatlı su frenklerinin miktarını azaltmak ve asırlardanberi memleketimizde olan ecnebileri akıbet Türk addedebilmek için kabul edilen bu hüküm vakıa pek musiptir.

Fakat 1 inci madde de kabul ettiğimiz bir prensip var. Bir Türk baba veya ananın Türkiye veya ecnebi memleketinde doğan çocukları Türk vatandaşdır. Fakat 4 üncü maddedeki ecnebinin çocuğu hakkında da kendi millî ve aslî kanununda aynı hüküm var ise ne olacak ? Tabii mensup olduğu memleket o çocuğu kendi tebeasından addedecektir. İşte bir ihtilâfı kavanin meselesi daha. Vakıa bizim kanunumuza göre bu çocuğun babasının

tâbiyetine geçmesi için bir hakkı hiyarı vardır. Fakat mesele sinni rüşte kadar Türk addedilmesindedir. Bunun aksini kabul etmek belki daha iyi olurdu.

Bu 4 üncü maddede bir de 9 uncu madde tatbik edilir diye bir kayıt vardır. 9 uncu madde müsaadei mahsusa istihsal etmeksizin ecnebi tabiiyete ve ordusuna girenlerin Türk vatandaşlığından iskatına dairdir ve bu bizim mevzuubahsimiz 4 üncü madde ile alâkadar değildir. Metinde bir hata var. Belki murat 8 inci maddeyi kastetmekti. Orada müsaadei mahsusa istihsal ederek vatandaşlıktan çıkmadan bahsediliyor.

Fakat bu 4 üncü maddedeki Türkiyede babası ve kendisi doğmuş bulunan çocuğun müsaadei mahsusa istihsaline ihtiyacı yoktur. Bu çocuk Türk kanununa nazaran sinni rüşte vardıktan altı ay sonra ecnebi tabiiyetini ihtiyar edebilecektir. Bu keyfiyet yani hakkı hiyarının istimali müsaadeye mütevakıf değildir. Dahiliye Vekâletine bir istida ile kararını bildirmekten ibarettir. Artık hükümet o istidayı kabul etmemelik edemez. Müsaadei mahsusada ise hükümet ister ise müsaade vermiyebilir. Biri haktır, diğeri lütüftür.

Müktesep vatandaşlık

Madde 5 — « Türkiyede alettevali beş sene ikamet eden ve memleketi kanununa göre reşit olan bir ecnebi Türk vatandaşlığını talep ve İcra Vekilleri Heyeti kararile iktisap edebilir. Küçükler babalarına veya dul analarına tebean Türk vatandaşı olurlar. »

Bu madde âdi telsikten bahsediyor. Fakat o ecnebiden neden asli tabiiyetini resmen terk edip etmediği sorulmasın? Neden iki tabiiyetli insanların miktarı arttırılsın? Maddede bu cihet te tasrih edilmeli idi.

Bir ecnebiyi vatandaşlığa kabul etmemek hükümetin elindedir. Bu siyasi bir meselesidir. Bazı memleketlerde ise bu salâhiyet mahkemeye verilmiştir.

Bu 5 inci maddenin en mühim ciheti şu son fıkradır: « Küçükler babalarına veya dul analarına tebean Türk vatandaşı olurlar. » cümlesidir. Bu hüküm pek serttir. Çünkü bir gün o küçükler büyüyecektir. O vakit belki onlar asıl kendi vatanlarını ve tabiiyetlerini isterler. Zorla bir adamı istemediği bir tabiiyete intisap ettirmek doğru değildir. Hele anası ikinci bir koca aldı diye birinci kocadan olan çocukları da bu ecnebi

üvey babanın tabiiyetine mahkûm etmek tecviz edilmemelidir. Bunlara kanunumuz sinni rüşte vusullerinde aslî tabiiyetlerine rücu için bir hakkı hiyar bile bahşetmiyor.

Bir de « küçükler » deniyor. Acaba hangi kanuna göre sinni rüşte tayin edilecektir. Buna dair de bir sarahat yoktur. İhtilâfı kavanin muhakaktır.

Bu 5 inci madde daha iyi yazılmalıdır. Telsiki âdi pek mühimdir, her vakit tatbik edilmektedir.

Fevkalâde verilecek vatandaşlık

Madde 6 -- « Yukarıki maddedeki yazılı ikamet şartını ifa etmemiş olan ecnebler, istisnai müsaadeye lâayık görüldükleri taktirde İcra Vekilleri Heyeti kararile fevkalâde olarak vatandaşlığa kabul edilebilirler. »

Bu madde de iyi yazılmamıştır. Fevkalâde telsikin hükümleri daha fennî ve amelî bir surette tayin edilmeli idi.

Beş sene ikamete lüzum görülmeden fevkalâdeden Türk vatandaşı olacakların ehliyetleri ve talepleri hakkında da bir kayıt yoktur.

Hükümet istediği ecnebiyi zorla vatandaşlığa kabul edebilir mi ? O ecnebinin asıl tabiiyeti ne oluyor ?

Acaba bu kanun mucibince tabiiyetimizden iskat edileni de fevkalâde telsik ile tekrar tabiiyete almak caizmi dir ? Bu 6 ıncı madde hükümete pek büyük bir salâhiyet veriyor. Fakat ihtilâfı kavanine sebebiyet verecek surette kaleme alınmıştır. Tasrih ve tafsili lâzımdır.

Vatandaşlıktan çıkmak ve iskat

Madde 7 — « Türk vatandaşlığından çıkmak müsaadei mahsusa istihsaline mütevakıftır. İşbu müsaade vatandaşlıktan çıkacak olan kimsenin Dahiliye Vekâletine müracaati ve İcra Vekilleri heyetinin kararile istihsal olunabilir. Askerî hizmeti muvazzafasını ifa etmeyenlere bu müsaade verilemez. »

Bu madde pek noksandır. Evvelâ müsaadei mahsusa verilmezse ne olacak ? Vakıa Devlet Şurasına şikâyet hakkı var. Fakat bu müsaade bir lütüftür. Vatandaşlıktan çıkmak ise bir haktır.

Asker vazifesi ibaresinden sinni rüşte varmış olmanın lâzımgeldiğini anlıyoruz. Askerlik etmedikleri için kadınların da reşit oldukları vakit tâ-

büyetten çıkabileceklerine hükmediyoruz. Fakat neden kanunda daha fazla sarahat bulunmasın ? Bu kadar ihtisara ne lüzum vardı ?

Sonra askerlik borcunu ödemek kâfimi dir ? Hiç zannetmemelidir. Bir de vergi borcu var. Sonra hapsa mahkûm edilmiş ise ciheti adliye ile işini bitirmesi lâzımdır.

Mahçur olanlar acaba veli ve vasilerinin rıza ve müsaadelerini aldıktan sonra vatandaşlıktan çıkmak için müracaat edebilirler mi ?

Ve en nihayet bu vatandaşlıktan çıkma keyfiyetinin bir adamın karı ve çocuklarına tesiri olacak mıdır ?

İşte bütün bu noktalar 7 inci maddenin metninde tasrih edilmiş değildir. Vazı kanun bu cihetleri birer birer tayin ve tasrih etmekle mükelleftir. Aksi taktirde hem hükümet daireleri hem de halk müşkülattan kurtulamaz.

Vatandaşlıktan çıkanın çocuklarının da babalarına tebean tâbiyetlerini kaybetmiş olduklarını 14 üncü maddeden anlıyoruz. « Vatandaşlıktan müsaadei mahsusa ile çıkanların evlâtları ikamet şartına tâbi olmaksızın Türk vatandaşlığını talep ve İcra Vekilleri Heyeti kararile iktisap edebilirler. »

Neye vatandaşlıktan çıkmakta küçükler babalarına tâbi olsun ? Kanunumuzun ruhu mümkün mertebe fazla teba tedarik etmek olduğu halde bu madde mucibince vatandaşlarımızın miktarını azaltmak doğru değildir.

Zaten vatandaşlığımızdan çıkanın karısı hakkında hiç bir sarahata tesadüf edilmeyor. O halde neye bu Türk çocuklarını kaybedelim ?

Bu çocuklara sonradan 14 üncü madde mucibince ve kolaylıklı telsik kaidesine tevfiikan Türk vatandaşı olabilmek hakkını vereceğimize evvelden kendilerini tâbiyetimizden çıkarmamız daha muvafık olacaktı.

İkametgâh ve merkezi muameleyi nakil

Madde 8 — « Ecnebi tâbiyetine girmek için Türkiyeden müsaadei mahsusa istihsal etmiş olan Türkler bu müsaade tarihinden itibaren bir sene zarfında Türkiyeyi terke ve ikametgâh ve merkezi muamelelerini Türkiye haricine nakla ve mallarını tasfiyeye mecburdurlar.

Bu müddet içinde Türkiyeyi terk ve mallarını tasfiye eylememiş olanlar hudut haricine çıkarılarak tasfiye muamelesi hükümetçe yapılır. Bu gibilerden Türkiyeye avdet etmek isteyenlere müracaat vaki olan şehben-

derliklerin raporu üzerine bir defaya mahsus olmak ve üç ayı tecavüz etmemek üzere İcra Vekilleri heyetince müsaade olunabilir. »

Bu madde fazla serttir. Madem ki o vatandaş başka bir tâbiyete giriyor, pek alâ bir ecnebi gibi, fakat ikamet etmemek şartile, memleketimizde arasına ve Heyeti Vekileye kadar müracaat etmeğe lüzum görmeden, seyahat edebilmelidir. Her ne kadar olsa o adamın burada akrabaları, menfaatleri, his alâkaları vardır.

Bir de « mallarını tasfiye » ne demektir? hangi mallar? gayri menkul olanlar mı? Fakat o adamın karısı Türk kalıyor. Yine o adamın çocukları müracaat ederler ise kolaylıkla yine Türk olacaklardır. Binaenaleyh bu mallarını tasfiye kaydı o ailenin zararına olur ve bundan Türkler müteessir çıkar.

Vatandaşlıktan iskat sebepleri

Madde 9 — « Müsaadei mahsusa istihsâl etmeksizin ecnebi tâbiyetine kendi arzusu ile giren veya ecnebi bir devlet ordusunda bilihtiyar hizmeti askeriye ifa eden Türkler İcra Vekilleri heyetinin kararile vatandaşlıktan iskat edilebilir. »

Bu madde pek mühim bir hakka temas ediyor. Türklük pek mukaddes bir haktır. Bu haktan mahrum olmak veya edilmek öyle idarî kararlar ile kabil olmamalıdır. Mutlaka bir mahkeme kararına lüzum vardır.

Bu madde meseleye siyasi bir şekil verir gibidir. Fakat haddi zatında mesele hukukîdir, adlîdir. Ortada ya bir cürüm var veya yoktur. Cürüm varsa mutlaka hadiseye mahkeme vaz'iyet etmelidir. Yoksa öyle siyasi bir zihniyetle ve idarî kararlar ile bir Türkün en mukaddes hakkı, vatandaşlığı kolay kolay ortadan kaldırılamamalıdır.

« İskat edilebilir » müthiş bir hükümdür. Yani hem cürüm ve mücrim mevcut olabilir ve hem de hükümet ister ise yine ses çıkarmaz, afveder demektir. Fakat mahkeme böyle bir cürümü ve mücrim karşısında « hüküm etmekle mükelleftir » yoksa öyle hüküm edebilir vaziyetinde değildir.

Bir de bu madde, müsaadei mahsusa ile vatandaşlıktan çıkanlar hakkındadır. İskat edilenin karısı ve çocukları hakkında ise bir sarahat yoktur.

Yalnız 14üncü maddede çocuklara dair şu fıkra mevcuttur :

« İşbu kanun mucibince iskat edilmiş olanların evlâtları ikamet şartına

tâbi olmaksızın Türk vatandaşlığını talep ve İcra Vekilleri Heyeti kararile iktisap edebilirler. »

Yani iskat edilen ile beraber çocukları da ceza görüyor demektir. Bu doğru değildir. Her koyun kendi bacağından asılır derler. Babasının cürmünden neye çocukları şahsan mesul ve mutazarrır olsunlar, neye Türk vatandaşlığı gibi mukaddes bir haktan mahrum edilsinler ?

İskat olunanın karısı hakkında bir sarahata tesadüf edilmediği için onun Türk kalacağı anlaşılıyor.

Fakat malları ne olacak ? 12inci madde mucibince mallar hükümetçe tasfiye edilecektir. Bu da doğru değildir. Çünkü o adamın karısı yine Türk kalıyor ve çocukları da sonradan Türklüğe avdet edebileceklerdir.

Bir de « işbu kanun mucibince iskat olunanların evlâtları » demekle vazı kanun eski tâbiyet kanununa göre tâbiyetten iskat edilmiş olanların çocuklarını tekrar Türk olmak nimetinden mahrum bırakıyor. Acaba bu doğrumudur ?

Neye onlar da tekrar Türklüğe gelemesinler ve ebediyen babalarının cürmünün cezasını çeksinler?

Fakat belki gerek bu çocuklar ve gerek bilcümle iskat edilmiş olanlar ya bir afvı umumî veyahut 6ıncı maddede bahsedilen fevkalâde telsik suretile yine tekrar Türklüğe kabul edilebilirler.

Unutmamalıyız ki hükümetin muvafakati olmadan da bazı kimseler, hatta iskat edilmiş bile olsa, yine Türklüğe dahil olabilirler. Meselâ bir Türkle evlenen ecnebi kadın veyahut ithak edilen bir arazide mukim olan bir kımse vaktile Türklükten iskat edilmiş te olsa yine ve hükümete rağmen Türklüğe kavuşabilirler.

Bu 9 uncu maddenin hatıra getirdiği bir mesele de ecnebi tâbiyeti ve ecnebi ordusunun acaba bitaraf, dost veya düşman olup olmadıklarının tayını keyliyetidir. Her üç halde hüküm başka olacaktır. Binaenaleyh biraz daha sarahat lâzımdı.

Madde 10 — « Ecnebi bir devletin askerlikten gayrı bir hizmetini deruhte etmiş olanlardan kabul ettiği hizmetin tayin olunacak müddet zarfında terki için Türkiyede buldukları mahal hükümetleri ve ecnebi memleketinde Türk elçilik veya şehpenderhaneleri vasıtasile verilecek emre imtisâl etmiyen veya Türkiye ile muharip olan bir devletin hizmetinde bilâ mezuniyet devam eden Türkler vatandaşlıktan iskat edilebilirler. Türkiyenin seferberlik ilâ ettiği zamanda mecburî askerî hizmetle-

rini ifa için vasaiti lâzime ile vaki olacak resmî davete bilâ mazeret icabet eylemeyenlerden ve mürettep kıt'alarına sevkleri esnasında veya bir kıt'aya iltihaktan sonra firarla kanunî mehil zarfında avdet etmiyenlerden memaliki ecnebiyeye kaçtıkları anlaşılıp ta hilâfını ispat edemiyen ve mezuniyet ve tebdili hava veya memuriyet suretile Türkiye haricine azimet ettikleri halde müddeti hitamında bilâ mazeret avdet etmiyerek firarî hükümünde kalan rütebi askeriye ashabile mensubin ve mükellefini askeriyeyi veyahut ecnebi bir memlekette mukim oldukları halde beş seneden fazla bir müddet Türk şehpenderhanelerinde kendilerini tescil ettirmemiş olan Türkleri hükümet isterse vatandaşlıktan iskat eder. »

Bu 10 uncu maddede bahsedilen iskatların herhalde öyle siyasi ve idarî kararlar ile olmayıp behemehal bir mahkeme tarafından tahtı karara alınmalıdır.

Müktesep vatandaşlığından iskat

Madde 11 — « Türk vatandaşlığına kabul edilmiş olan sabık ecnebi-lerden :

a) Türkiye Cumhuriyetinin dahili ve harici emniyetine muğayir efal ve harekâta tasaddi edenler ;

b) Askerlik hakkındaki kanunların emrettiği mükellefiyetleri ifa etmiyenler İcra Vekilleri heyeti kararile Türk vatandaşlığından iskat olunabilirler. »

Bu maddeye aklımız ermiyor. Türk vatandaşlığına bir çok suretle kabul edilebilir. Acaba bu madde her suretle Türklüğe dahil olanlara da şamilmi dir ? Adi, fevkalâde, kolaylıklı telsik, nikâh, ilhakı arazi suretleriyle Türk vatandaşı olmanın mümkün olduğunu biliyoruz. Demek her ne suretle olursa olsun Türklüğe kabul edilen bir vatandaşı şu iki sebepten dolayı hükümet ister ise tâbiyetten iskat edebilir.

Bunun ne kadar müşkül ve hatta haksız olduğunu şu izahatla ispat etmek mümkündür :

Bizim kanunumuza göre Türklüğe kabul edilen bir ecnebi bir Türk vatandaşının malik olduğu her türlü hukuka derhal malik bulunuyor. Binaenaleyh o ecnebi, Türk olur olmaz, en büyük mülkî, askerî ve siyasi makamlara kadar tayin veya intihap ile geçmek hakkına maliktir. Fransada intihap edilmek için on sene beklemek veya hükümetten müsaade almak

veyahut askerlik etmek lâzımdır. Şimalî Afrika birleşmiş cumhuriyetlerinde aslen Amerikalı olmayan bir adam hiç bir veçhile reisi cumhur intihap edilemez.

Almanyada, Türkiyede olduğu gibi, tâbiyete kabul edilen o ecnebinin her hakkı vardır. İşte buna binaendir ki meşhur Nasyonal-Sosyalist fırkasının reisi Avusturyalı Hitler Alman tâbiyetine geçer geçmez hemen reisi cumhurluğa namzetliğini vazetmek hakkına malik oldu ve hatta on dört milyona yakın rey de kazandı.

Binaenaleyh meselâ 5 ve 6 ıncı maddeler mucibince Türk vatandaşı olan bir sabık ecnebi bizde en mühim makamlara geçebilir. Sonra da onun siyasî muhalifleri bilfarz resikârı ellerine alabilirler.

Onların ilk yapacakları şey, bu sabık ecnebi lâhik Türk ve sabık memur veya siyasiyi, bu 11 inci madde mucibince ve pek kolaylıkla " Türkiye Cumhuriyetinin dahili ve harici emniyetine muğayir ef'al ve harekâta taksaddi ,, etti diye Türk vatandaşlığından idareten iskat ve bu suretle bir rakipten kurtulmaktır. Bu madde 93 Kanunu Esasisinin Mithat Paşa merhumu Türklükten iskat ettiren maddesi kadar müthiştir. Ve bu maddeye de hiç lüzum yoktur.

Çünkü öyle 5 ve 6 ıncı madde mucibince kendine Türk olur olmaz her türlü siyasî ve idarî ve askerî hakları verdiğimiz bir kimseyi artık ne hukukan ne de ahlâkan biz bu 11 inci maddeye göre iskat etmek hakkına malik olamayız.

Sonra da iskattan başka cezalarımız vardır. Türkleri ikiye ayırıp ta asli ve müktesep Türk olmasına göre aynı fiilden dolayı iki türlü ceza vermemiz doğru değildir. En makul ve meşru yol her mücrimi mahkemeye vermektir. Cürüm ve mücrimler ile idarî makamların meşgul olmasına mani olmaktır.

Bir de eğer mutlaka bu 11 inci madde tatbik edilecek ise yine bir mesele çıkıyor. O sonradan Türk vatandaşı olmuş adamın cürmü sabit oldukça acaba cezasını tamamille çektikten sonra mı iskat ve hudut harici edeceğiz veyahut cezasını çekmeden, hatta hâkimin huzuruna çıkmadan mı ? İşte bu mühim meselede kanunun 11 inci maddesinde sükût ile geçirilmiştir.

Avdet memnuiyeti, tasfiye

Madde 12 — « Vatandaşlıktan iskat edilenler memleket dahilinde bu-

lundukları taktirde Türkiye haricine çıkarılırlar. Alelûmum vatandaşlıktan iskat edilenlerin Türkiyeye avdetleri memnudur. Bunların malları hükümetçe tasfiye olunur. »

Biraz evvel de arzettiğimiz veçhile şu “ iskat edilenlerin Türkiyeye avdetleri memnudur „ ibaresi acaba ne dereceye kadar kat’idir ?

Her halde afvı umumî, fevkalâde telsik, nikâh, ilhakı arazi gibi yollar ile bu iskat edilen kimseye yine Türk vatandaşı olmak hak ve imkânı bahşedilmelidir. Çünkü idarî kararların istinaf ve temyizi her ne kadar mevcut ise de hükûmetin verdiği bir iskat kararına mani olacak bir makam ve kudret farzedemiyoruz. Devlet Şurası, Heyeti Vekilenin bu kat’î kararına karşı ne yapsın ?

Karar ile icra anî oluyor. İskat edilenin şikâyet hakkı zayıftır. Bu mesele mahkemeye arzedilse her halde halkın hukuku daha ziyade emniyet altında bulundurulurdu.

Evlenmenin vatandaşlığa tesiri ve rücu

Madde 13 — « Türkle evlenen ecnebi kadınlar Türk vatandaşı olurlar. Ecnebilerle evlenen Türk kadınları Türk kalırlar. Ecnebi bir kadının bir Türk ile evlenmesi ecnebi kocasından evvelce olan çocuklarının tâbiyetine tesir etmez. Ancak babaları sağ değilse küçüklerin tâbiyeti ana-larına tâbi olur.

Evlenme ile tâbiyeti değişmiş olan sabık ecnebi kadınlar Türk kocalarından herhangi bir sebeple evlilik halinin zevalile ayrıldıkları tarihten itibaren üç sene zarfında tâbiyeti asliyelerine rücu hakkını haizdirler. Şu kadar ki ecnebiliğe avdet etmek istiyen kadının Türk babadan çocuğu mevcut değilse ikametgâhını ecnebi memlekete nakletmesi şarttır. »

Bu madde de pek müthiştir.

1 — Türkle evlenen ecnebi kadın Türk olsun. Pek alâ. Fakat acaba o kadının millî kanunu da bizim kanun gibi bu gibilerin ecnebi ile evlenmeleri taktirinde aslî tâbiyetlerini muhafaza edeceklerini tasrih ve emretmiş ise ne olacak ?

O kadının iki tâbiyeti olacak demektir. Bu hal ise ihtilâfı kavanine sebep olacaktır. O kadının ve çocuklarının başına bin türlü müşkülât çıkacaktır.

Aynı mutalâa bir ecnebi ile evlenen Türk kadını için de aynen varittir.

Eski Fransız kanunu böyle emrediyordu. Yeni Fransız tâbiyet kanunu bir fransız ile evlenen ecnebi kadını hemen fransızlığa kabul etmiyor. Eğer o kadının millî kanunu müsaade ediyorsa ve eğer o kadın fransızlığı talep ederse muvafakat ediyor. Gaye hem ihtilâfı kavanine mani olmak hem de âlemi bu tâbiyet mesele ve müşkülâtlarile mütemadiyen taciz etmemektedir. Yoksa koca bir milletin nüfusu bu gibi bir kaç izdivaçla ne artar ne de azalır. Nüfus artırmamanın daha başka çareleri, yolları vardır.

Tâbiyet kanunu ile nüfus artırmak cezayi naktîler ile varidatı çoğaltmak gibi zayıf bir tedbirdir.

2 — Haydi evlenmekle bir ecnebi kadını Türk olsun. Fakat bu kadın dul ise, ilk kocadan çocukları varsa neye bunlar üvey babalarının tabiiyetine geçsinler? Farzedelim ki o Türk koca ölüyor ve o ecnebi ana yine eski tabiiyetine rücu ediyor. Fakat bu şıkta o çocuklar yine Türk kalıyorlar. Kanunumuz bunlara asli tabiiyetlerine rücu edebilmek için bir hakkı hıyar bile vermiyor. Müthiş bir hüküm. O çocukların Türklükle ne alâkaları var? Neye zor ile onlara tabiiyetimizi tahmil edelim?

Analarının bir Türk ile evlenmesinden dolayı neye onlar milliyetlerinden, asli tabiiyetlerinden mahrum olsunlar?

Unutmayalım, aynı suretle hareket eden bir ecnebi kanunu da bizim öz Türk vatandaşlarımızı pek kolaylıkla ecnebi yapmağa kalkışabilir. Mütakabiliyet vardır.

Bu suretle taba miktarı artacağına her kese daha ziyade serbesti ve daha çok hakkı hıyar vermek evlâdır.

3 — Sonra bu çocukların ehliyeti hangi kanunla tayin edileceğini bu on üçüncü madde tasrih etmiyor. Bir ihtilâfı kavanin mes'elesi daha. Belki o çocuklar kendi kanunlarına nazaran reşittirler.

4 — Türkle evlenmek suretile Türk vatandaşı olmuş olan bir ecnebi kadının evlilik halinin zevali ile yine asli tabiiyetine advet edebilmesi için üç senelik bir hakkı hıyarı vardır. Bu ne demektir? Üç seneyi geçirirse artık bir daha Türk vatandaşlığından çıkamayacaktır? Neden? Malûm olduğu üzere her Türk 7inci madde mucibince Türk vatandaşlığından müsaadei mahsusa istihsâl ederek her zaman çıkabilir. Binaenaleyh bu üç senenin hikmeti anlaşılmalıdır.

5 — Bir de böyle bir kadın neye tekrar ecnebi olmakla mutlaka ika-
metgâhını da nakletmeğe mecbur olsun? Bu nihayet bir kadındır. Her ec-

nebi gibi varsın istediği kadar Türkiyede otursun. Zaten Türkiyeyi ve Türklüğü sevmeseydi bir Türkle evlenmezdi.

Vatandaşlığın tekrar iktisabı

Madde 14 — « Hükûmetin müsaadei mahsusasile ecnebi bir devlet tabiiyetine giren Türkler müracaat ettikleri takdirde ikamet şartına tâbi olmaksızın icra vekilleri hey'eti kararile tekrar Türk vatandaşlığını iktisap edebilirler. Müsaade ile ecnebi tabiiyetine girenlerin vatandaşlıktan işbu kanun mucibince ıskat edilmiş olan evlâtları ikamet şartına tâbi olmaksızın Türk vatandaşlığını talep ve icra vekilleri hey'eti kararile iktisap edebilirler. »

Diğer maddelerden bahsederken bu mes'elelere de temas etmiş idik. Çocuklar mes'elesi pek mühimdir. İskat bir şahsî cezadır. Babalarının cezasını çocuklara çektirmek doğru değildir.

Hulâsa

Vatandaşlık kanunumuzun maddelerini birer birer tetkik ve tenkit ettik. Maziye nispetle pek büyük bir terakki eseri olan bu kanunun, bugün bir kaç sene tatbikten sonra, bir takım noksanları olduğunu gördük. Kanunumuz nüfusu artırmak gayesini takip ile bir sürü ihtilâfı kavanine ve bir çok müşkilâta sebebiyet vermektedir. Sonra da ıskat mes'elesini idarî bir surette halletmek suretile Türkün en mukaddes hakkını müdafaa etmesine imkân vermemektedir. Hele ıskat edilenlerin çocuklarından Türklük hakkını derhal kaldırmak hiç te doğru değildir. Ve kanunun takip ettiği gaye ile tezat teşkil etmektedir.

Hasılı tabiiyet kanunlarının gayesi halkın vaziyet ve münasebeti hukukeyelerini tanzimdir, ihtilâfı kavanine mani olmaktır, her kesi bin bir türlü idarî ve hukukî incelik ve engeller ile ömrü oldukça iz'aç etmemektir.

Binaenaleyh, halkın hukukunu ve rahatını her gün daha ziyade temin etmeyi kendisine bir gaye edinen Cümhuriyet rejimimizin şu 1928 kanununun tatbiki tecrübelerinden istifade ederek memleket için fevkalâde ehemmiyeti derkâr olan şu tabiiyet mes'elesini daha ilmî ve amelî bir surette tetkik ve Türkiyemizi daha mükemmel bir vatandaşlık kanunile teçhiz etmesini temenni etmek vazifemizdir.

Hukuk Doktoru Muallim

SUPHİ NURİ